

UNIVERSITAT
POLITÈCNICA
DE VALÈNCIA

FACULTAT DE BELLES
ARTS DE SANT CARLES

UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE VALÈNCIA

Facultat de Belles Arts

PIKICÓN. DESENVOLUPAMENT D'UN VIDEO
DOCUMENTAL SOBRE LA DESAPARICIÓ DEL MÓN
AGRARI DES D'UN ENTORN FAMILIAR EN EL TERME
D'ONTINYENT.

Treball Fi de Grau

Grau en Disseny i Tecnologies Creatives

AUTOR/A: Gandía Soriano, Enrique

Tutor/a: Herráiz Zornoza, Beatriz

Director/a Experimental: MARTINEZ BALLESTER, JOSE JUAN

CURS ACADÈMIC: 2021/2022

TFG

PIKICÓN

**DESENVOLUPAMENT D'UN VÍDEO DOCUMENTAL
SOBRE LA DESAPARICIÓ DEL MÓN AGRARI DES D'UN
ENTORN FAMILIAR EN EL TERME D'ONTINYENT.**

**Presentat per Enrique Gandía Soriano
Tutora: Beatriz Herráiz Zornoza**

**Facultat de Belles Arts de Sant Carles
Grau en Disseny i Tecnologies Creatives
Curs 2021-2022**

RESUM

Aquest Treball Final de Grau gira al voltant d'una creació d'un vídeo documental sobre les transformacions del món agrari des d'un punt de vista familiar. La narrativa desenvolupa un recorregut generacional a través del pare, el fill i el net d'una mateixa família que mostra l'alteració cultural de la vida agrària de manera testimonial fins a l'actualitat en el terme d'Ontinyent. La memòria detalla el procés de treball desenvolupat des de les fases d'ideació i recerca fins a les de filmació, muntatge i postproducció.

PARAULES CLAU

Vídeo documental, narrativa audiovisual, històries de vida, cultura agrària.

ABSTRACT

This Final Degree Project revolves around the creation of a documentary video on the transformations of the agrarian world from a family point of view. The narrative develops a generational journey through the father, son and grandson of the same family that shows the cultural alteration of agrarian life in a testimonial way to the present day in the municipality of Ontinyent. The report details the work process developed from the ideation and research stages to the filming, editing and post-production stages.

KEY WORDS

Documentary video, audiovisual narrative, life stories, agrarian culture.

RESUMEN

Este Trabajo Final de Grado gira en torno a una creación de un video documental sobre las transformaciones del mundo agrario desde un punto de vista familiar. La narrativa desarrolla un recorrido generacional a través del padre, el hijo y el nieto de una misma familia que muestra la alteración cultural de la vida agraria de manera testimonial hasta la actualidad en el término de Ontinyent. La memoria detalla el proceso de trabajo desarrollado desde las fases de ideación e investigación hasta las de filmación, montaje y postproducción.

PALABRAS CLAVE

Video documental, narrativa audiovisual, historias de vida, cultura agraria.

CONTRACTE D'ORIGINALITAT

El present document ha estat realitzat íntegrament per l'alumne sotasignat. És original, no ha estat lliurat com un altre treball acadèmic previ, i tot el material pres d'altres fonts ha estat citat correctament.

Firma:

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Enrique', written in a cursive style.

Enrique Gandía Soriano

AGRAÏMENTS

Donar les gràcies en primera instància a Bea, la meva tutora, que m'ha descobert el camp audiovisual i fotogràfic en aquest últim any de carrera. A través de la seva assignatura i la seva visió més crítica he pogut encendre l'espurna d'aquest TFG.

"Al iaio Poveda", el protagonista que ha suportat al seu net més pesat càmera en mà i amb preguntes infinites durant mesos, sense res a envejar-los als més prestigiosos actors de cinema.

A Manolo que, de rebot, li ha tocat ser participe en algunes preses.

Al meu pare i al meu germà, els personatges secundaris sense voluntat pròpia ni audició prèvia. Tot i així, van comprendre *in situ* la meva necessitat.

A la meva mare, que ha aguantat els meus dubtes, inquietuds i inseguretats més insofribles durant tot el procés i en definitiva durant tota la meva carrera.

A Laura i a Noe, que han estat les meves segones mares i m'han ajudat a prendre decisions dia a dia. La meitat d'aquest projecte els pertany.

A Seva, Irene i Toni pel feedback, el bon criteri y donar-me seguretat.

A Núria, per ajudar-me amb aquesta memòria i fer de psicòloga.

A Pilar, que ha aportat el seu granet de sorra en alguns recursos.

A Carles i al Departament d'Audiovisuals de la Universitat, que m'han proporcionat el material necessari per dur a terme aquest TFG.

Gràcies a tots de tot cor, açò és un sentiment, sobrepassa la curiositat artística i la tècnica.

"Els dissenys són massa importants per deixar-los en mans de dissenyadors. "

- Tim Brown (2009).

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ.....	7
1.1. JUSTIFICACIÓ	7
1.2. OBJECTIUS	8
1.2.1. <i>Objectiu General.....</i>	<i>8</i>
1.2.2. <i>Objectius Específics.....</i>	<i>8</i>
1.3. METODOLOGIA	9
2. ANÀLISI DE CONTEXT.....	10
2.1. UNA AMENAÇA REAL	10
2.2 PANORAMA ESTATAL	12
2.3 ABAST AUTONÒMIC	13
2.4 ONTINYENT	18
2.5 DESENCADENANTS	23
3. IDEACIÓ I CONCEPTE	24
3.1. EL CAMPO VACIO	24
3.2. REFERENTS	25
3.2.1. <i>Referents metodològics i conceptuals .....</i>	<i>25</i>
3.3. CODI SIMBÒLIC	30
3.3.1. <i>El fum i els gats .....</i>	<i>30</i>
3.3.2. <i>El so no és baladí.....</i>	<i>31</i>
3.4. TÍTOL	31
3.5 RODATGE CREATIU I GUIA NARRATIVA	32
4. DESENVOLUPAMENT.....	33
4.1. MATERIALS	33
4.2. LÍMIT ESPAI EMPORAL	34
4.3. PRODUCCIÓ	34
4.4. POSTPRODUCCIÓ	35
5. RESULTAT.....	36
6. BIBLIOGRAFIA ...	37
7. ÍNDIX DE FIGURES	39
8. ANNEXOS	41

1. INTRODUCCIÓ

Pikicón naix amb el pretext de revestir la llicenciatura del Grau de Disseny i Tecnologies Creatives a través del Treball de Fi de Grau d'Enrique Gandía Soriano, alumne que inicia un projecte itinerari per la cultura rural.

La idea principal d'aquest projecte arranca d'uns sentiments i reflexions personals que tracten de traslladar-se a un sentir col·lectiu i universal. Aquest sentir passa per posar de manifest, evidenciar i donar veu a les famílies que estan perdent, juntament amb la vida dels més grans, un món sencer que ningú té intenció de rescatar: el món agrari.

Referent a açò, introduir el treball amb una cita de Guillermo Rodríguez Gil, exemplifica la quantitat d'autors que tracten aquest conflicte des de perspectives de delacions comunes: "El camp valencià pateix amb especial duresa dues de les principals conseqüències de la crisi de rendibilitat que denuncien els col·lectius agraris: l'abandó de cultius i l'envelliment dels seus propietaris." (R. Gil, 2020)

1.1. JUSTIFICACIÓ

Segons l'institut Nacional d'Estadística, en 2020 el treball total a les explotacions ha disminuït un 7.7%, augmentant la contractació regular de personal en detriment de la mà d'obra familiar. De fet:

Gran part d'aquest patrimoni immaterial, dels coneixements i 'ecosabers' dels habitants de més edat, no passa a les següents generacions i està perdent-se de manera irreversible. Un procés de pèrdua accelerat que s'ha fet especialment patent durant els primers anys del segle XXI. (Artxiviú, 2022)

Per tant, es decideix portar una fracció d'aquest discurs a un territori amb gran valor personal: l'entorn agrícola de la ciutat d'Ontinyent. Totes aquestes inquietuds i reflexions han estat registrades en un suport audiovisual amb la intenció de que queden plasmades en un vídeo documental des d'una pràctica experimental, recopilant informació, contingut d'arxiu, testimonis i un lloc. Es pretén crear memòria d'un problema que afecta en primera persona, es a dir, té un component profund que actua com a motor per germinar aquest projecte. El format triat resulta molt complet a nivell expressiu i manejable per a l'alumne, ja que respon a les habilitats adquirides durant el grau en matèries com Fonaments de la imatge digital, Mitjans audiovisuals o Direcció de fotografia.

1.2 OBJECTIUS

1.2.1 Objectiu general

L'objectiu primordial és materialitzar el projecte a través d'un vídeo documental recopilant informació, contingut d'arxiu i testimonis sobre el món agrari, prenent així part de la difusió de la cultura. De la mateixa manera, gràcies a aquest metratge es busca amplificar una lluita des d'una perspectiva intimista i contemplativa amb un llenguatge molt indirecte i emocional.

1.2.2 Objectius específics

Per tal d'assolir aquest objectiu general, primer s'han d'aconseguir els següents objectius específics.

Registrar les claus de la transformació agrària a nivell històric.

Per entendre el conflicte, primer s'ha de dur a terme una investigació de certs antecedents que desencadenen la situació actual. Aquest projecte hauria de proporcionar continuïtat a la recerca.

Reconèixer els territoris afectats per la transformació.

Tot i que resulta visualment evident aquesta problemàtica, no a tot el territori es repeteix el mateix patró causal. És interessant mostrar quina repercussió es genera en els diferents ambients.

Analitzar les conseqüències de la transformació agrària.

És important conèixer a nivell geosocial els successos que provoquen aquesta metamorfosi de manera objectiva per poder contrastar el contingut posteriorment creat a partir d'aquesta font d'informació primària que és el TFG.

Identificar agents clau que ajuden a la narrativa.

Un dels pilars fonamentals al voltant dels quals gira aquest documental és la qüestió del relleu generacional, per tant, cal reunir tots els elements i personatges que donen sentit al relat. A més, a partir del compliment dels objectius anteriors, es construeixen més elements que són crucials per a la narració.

Fer del vídeo documental un mitjà de transformacional social.

Entendre la multi funció d'aquest projecte passa per desplegar en aquest punt tots els migs als quals aspira, atenent també a una raó social de protesta i demanda d'un món, en definitiva, més coherent.

Trobar un sentit metafòric a la narrativa.

L'al·legoria està implícita durant tota l'obra. Es pretén així transmetre una sèrie d'emocions causades per la decadència de la cultura agrària i els seus últims alens.

Definir un estil fílmic d'acord amb el context que es vol tractar.

Resulta vital la coherència estètica per aconseguir la immersió completa de l'espectador. Una cuidada posada en escena i una atmosfera contemplativa que escapa al registre audiovisual convencional contribueixen a la fluïdesa expressiva i a traduir el sentiment al suport fílmic.

Determinar les limitacions materials i espai temporals.

Com tot projecte audiovisual no professional, es disposa d'una sèrie limitada de recursos. És important reconèixer la disponibilitat d'aquests i construir un projecte tenint-los en compte.

Treballar el projecte en un format curtmetrat.

Amb el fi d'una possible difusió i presentació a concursos y plataformes, es pretén limitar la creació a un màxim de 30 minuts. A més, aquesta restricció fa que la càrrega de treball s'adapte a la viabilitat i als crèdits del TFG.

1.3 METODOLOGIA

Amb el propòsit de complir els objectius anteriors, es pauten unes premisses que orienten de manera detallada el desenvolupament del projecte. Tot i que s'ajusta a les necessitats particulars d'aquest, la metodologia adquirida respon a un procediment identificat i analitzat, ja adoptat anteriorment en vídeo documentals d'associacions referenciades més endavant en aquest document.

Primerament, es realitza un exhaustiu treball de recerca on es recopilen totes les causes i conseqüències de la transformació agrària en els diferents entorns. Posteriorment es redacta una llista de materials disponibles i usables, ja que sense una sèrie d'instruments i recursos mínims la viabilitat d'aquest treball es veuria notablement minvada. Estipular simultàniament l'espai és fonamental per delimitar i focalitzar la trama. Paral·lelament s'estudia l'*statu quo* dels protagonistes. Ací, a més, s'identifiquen part dels

elements que conformen el codi semiològic i s'estudia com relacionar-ho amb el context sociohistòric. A partir d'aquests vincles el que es busca és justificar el rumb poètic amb un marc teòric com a base. En funció d'aquests precedents es redacten els temes a plantejar, aquesta vegada de manera més sintetitzada, per tal d'elaborar una guia definitiva on es recopile tota aquesta informació. Esta guia té com a raó de ser fer més eficient el procés de rodatge.

El següent pas és compendiar y preparar tots els materials per al seu ús. En el rodatge no es deu oblidar que es tracta d'un projecte documental experimental, per la qual cosa la guia serveix com a eina orientativa. Interessa donar regna solta a la naturalitat de cada personatge i ser molt conscient, no obstant, de les possibilitats semàntiques i estètiques que s'ofereixen visualment.

Després d'aconseguir crear tot el contingut audiovisual, cal iniciar la fase de contrast d'informació. Tot i que aquest treball es considera font d'informació primària, és pertinent verificar la informació proporcionada.

Finalment, és procedent iniciar la postproducció i l'etalonatge. Resulta fonamental el treball previ de filtració de contingut, igual que l'ordenació i renomament d'arxius per facilitar el flux de treball digital. En aquest cas és important identificar els possibles errors o resultats no desitjats i treballar-los. En aquest procés es dona ritme, sentit i, en definitiva, corporeïtat al projecte.

Amb tot això superat, només queda concebre un títol. Aquesta denominació ve donada al final del projecte per la base experimental del mateix. Encara que hi hagi una metodologia, la part intuïtiva provoca una reconsideració constant de la visió definitiva.

2. ANÀLISI DE CONTEXT

2.2 UNA AMENAÇA REAL

A Espanya, les diverses revolucions industrials s'han demorat històricament, titllant al país amb problemes com “ l'absència d'un desenvolupament científic i cultural i l'endarreriment general respecte a altres països d'Europa.” (Fernández, 2011, p.1)

No obstant això, aquestes últimes revolucions han arrossegat amb si nombrosos inconvenients que en segles anteriors no es contemplaven i posen en perill el ric patrimoni hídic, agrícola, cultural i històric:

El paisatge europeu està canviant. Les ciutats i les seves infraestructures estan envaint els terrenys agrícoles productius, fragmentant el paisatge en parcel·les més petites i afectant la vida

salvatge i els ecosistemes. A més de la fragmentació del paisatge, el sòl i la terra s' enfronten a moltes altres amenaces: la contaminació, l'erosió, la compactació, el segellament, la degradació i fins i tot l'abandonament. (Agència Europea de Medi Ambient, 2019).

La problemàtica s'amplifica sabent que l'emergència climàtica és donada per la insostenibilitat d'aquest sistema expansiu. Greenpeace apunta a la seua web diverses de les conseqüències d'aquests mètodes industrials que és interessant citar a continuació:

El desenvolupament de malalties, la desaparició d'insectes vitals com les abelles, la contaminació de les nostres aigües i terres, la desforestació, la contribució al canvi climàtic... Aquestes són algunes de les conseqüències de l'agricultura i ramaderia industrials que, a més:

- Són destructius, ja que consumeixen gran quantitat d'aigua i petroli.
- Estan associats a la desforestació d'ecosistemes de gran valor.
- Empren productes químics (fertilitzants i plaguicides) que provoquen emissions de gasos d'efecte hivernacle, contaminen els aqüífers, sòls i els aliments afectant també la biodiversitat.
- Perjudiquen els petits productors i concentren el control del negoci de l'agricultura i la ramaderia en poques mans (el 76% del mercat agroquímic és controlat per sis multinacionals i 53% del mercat de llavors per tres), amenaçant la sobirania alimentària.
- Amenacen l'agrodiversitat (en l'últim segle, s'estima que es va perdre un 75% dels cultius i el 17% de les races ramaderes del món estan en risc d'extinció) i la biodiversitat en general.
- Són responsables d'una quarta part de les emissions de gasos d'efecte hivernacle globals.
- Consumeixen el 70% de l'aigua dolça del planeta.

L'agricultura i la ramaderia industrials van néixer amb l'únic objectiu d'incrementar massivament la producció d'aliments... Produir molt, en poc temps i al més baix cost econòmic. I ho van aconseguir, però amb uns "interessos" que no podrà pagar la nostra generació ni les futures. La trista realitat és que prop 1/3 dels aliments produïts a nivell global es llencin a les escombraries, quan el nombre de persones famolenques supera l'alarmant xifra de 800 milions de persones. A més, per produir aquests aliments que acaben a les escombraries

s'utilitzen molts recursos, per l'exemple el 24% de l'aigua dolça... per a res.

D'altra banda, la immensa majoria de la producció mundial d'aliments no es destina a alimentar persones directament, sinó a produir pinsos perquè als països enriquits es pugui disposar de carn, i altres derivats animals, barata. Els grans cultius per produir pinsos per alimentar animals, que alhora satisfan les nostres necessitats insanes de carn, estan destruint el planeta. (...) 66% de la superfície cultivada es destina ja a produir aliments per a animals, no per a les persones.

Tots aquests efectes, lluny de provocar una reflexió sobre la concepció del consumisme i la macro producció, segueixen i seguiran prosperant donat el deslligat i imparable creixement. A continuació, s'estudia i demostra la necessitat de justificar la pertinència d'aquest treball final, adaptat a una comunicació artística i creativa pròpia de l'àmbit.

2.3 PANORAMA ESTATAL

Les dades obtingudes continuen mostrant una tendència a l'especialització de les explotacions per l'augment de la mida mitjana de la Superfície Agrícola Utilitzada (SAU) i de les Unitats Ramaderes (UGT) de les explotacions a més de l'increment de la gestió per part de personalitats jurídiques enfront de les físiques. (Institut Nacional d'Estadística, 2020).

Fig.1. EEE 2016: Enquesta sobre l'estructura de les explotacions agrícoles 2016. Font: Cens Agrari 2020, Institut Nacional d'Estadística

Evolución del número de explotaciones, según tamaño explotación

Tamaño SAU (ha)	Censo 2009	EEA16	Censo 2020	Diferencia 2009 - 2020	% Variación 2009 - 2020
<1	104.142	90.105	148.319	44.177	42,42
1 - 2	188.644	166.915	128.692	-59.952	-31,78
2 - 5	232.799	230.338	196.510	-36.289	-15,59
5 - 10	141.854	140.561	131.069	-10.785	-7,60
10 - 20	110.964	112.284	102.987	-7977	-7,19
20 - 30	53.009	50.194	50.291	-2718	-5,13
30 - 50	54.731	52.201	50.891	-3840	-7,02
50 - 100	52.467	50.485	50.409	-2058	-3,92
>=100	51.186	51.942	55.703	4517	8,82
TOTAL	989.796	945.025	914.871	-74.925	-7,57

Aquestes xifres corroboren un dels efectes que s'ha comentat anteriorment, però està vegada en un abast nacional: a les ciutats tradicionalment agràries s'estan violentant les explotacions locals a través de

l'especulació del terreny i l'expansió urbanística i industrial, debilitant-la estructuralment.

Mentrestant, en els grans espais allunyats de centres urbans (pobles i espais naturals), el que s'està provocant és el reemplaçament d'explotacions tradicionals i familiars, dedicades a l'autoconsum i a la sobirania alimentària, per grans superfícies intensives dedicades a una agricultura industrial. Corroborant amb dades es pot afirmar que:

El nombre total d'explotacions s'ha anat reduint progressivament en l'última dècada. Així, en el Cens Agrari 2020 s'observa una disminució de més de 70.000 explotacions respecte a l'anterior cens de 2009, la qual cosa representa una pèrdua del 7,57%. (Institut Nacional d'Estadística, 2020)

Per tant, "l'efecte combinat de l'evolució d'ambdues variables - nº explotacions i SAU -, és un augment de la mida mitjana d'explotació en un 8,92% en el conjunt nacional." (Institut Nacional d'Estadística, 2020).

És preocupant pensar que tot això està instigat d'alguna manera per les institucions, tant públiques com privades, com La Política Agrària Comuna (PAC)¹, que "ha prioritzat el suport a l'agricultura continental perquè es va considerar que la mediterrània trauria més compensació del mercat, al qual mai se li van posar normes serioses", manté Torres." (R. Gil, 2020)

Aquests elements intimiden i menyspreen un estil de vida sostenible en perill d'extinció que aquest TFG pretén dignificar i deixar constància de la seva existència.

2.4 ABAST AUTONÒMIC

En un intent per contrarestar l'impacte a nivell mediambiental, està augmentant el nombre d'explotacions de cultiu ecològic i sostenible (Panoràmica del Cens Agrari, 2020).

---

¹ El PAC és una de les polítiques més antigues i importants i un dels elements essencials del sistema institucional de la Unió Europea

Fig.2. Taula d'evolució del percentatge de la SAU ecològica, 2020 Font: Cens Agrari 2020, Institut Nacional d'Estadística.

Evolución del porcentaje de la SAU ecológica			
Operación estadística	SAU	SAU ecológica	Porcentaje
Censo 2009	23.752.688	525.914	2,21
EEA 16	23.229.753	857.981	3,69
Censo 2020	23.913.682	1.871.529	7,83

Aquest intent s'està veient reflectit en les ciutats sota la denominació d'horts urbans impulsats per centres socials, com *CSOA l'Horta*, en el cas de València. A més, com apunta *Valencia Plaza* en un article:

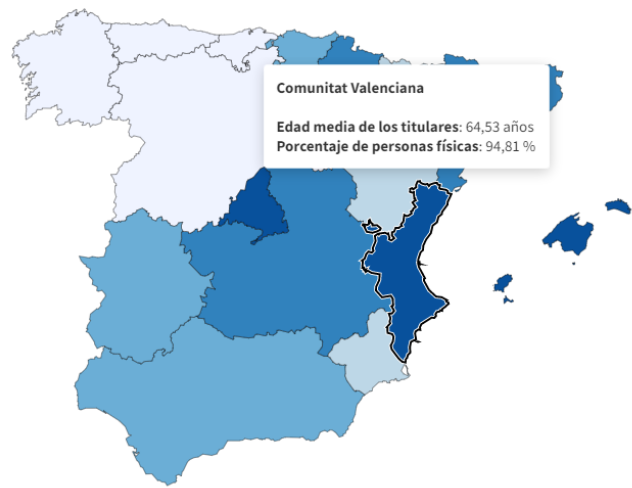
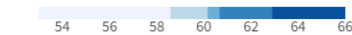
A nivell microeconòmic, la realitat està anant per davant de les lleis. És el cas d'un bon nombre de cooperatives que ja estan posant en marxa la gestió comuna de parcel·les, com a opció estratègica. Les iniciatives en aquesta direcció són diverses, i es poden citar com a exemples: el projecte de modernització en gestió de terres de la Cooperativa de Benaguasil, recolzat per *Cajamar* i *la Universitat Politècnica de València*; i el *Grup Operatiu de l'Associació Europea* per a la Innovació INNOLAND, en el qual participen a més dels citats, ANECOOP i les Federacions de Cooperatives Agroalimentàries de la Comunitat Valenciana i Múrcia, amb la col·laboració de Cooperatives Agroalimentàries d'Espanya... (Marco & García Álvarez-Coque, 2017)

Això fa que s'intentin mitigar, al seu torn, les conseqüències de la dada que indica que la majoria dels propietaris a València té més de 65 anys, sense relleu esperable. (Marco & García Álvarez-Coque, 2017) . De fet, segons Guillermo R. Gil en l'article a *Valencia Plaza* en 2020 "a Espanya, la mitjana d'edat dels titulars físics d'explotacions agràries superava, ja en 2017, els 60 anys en dotze autonomies. La xifra és fins i tot més cridanera en el cas valencià, on se situa en 64,5 anys, per a constituir la segona edat mitjana més alta d'Espanya, només per darrere de Canàries (65,5)."

Fig.3. Mapa d'edat mitjana dels propietaris agraris. Font: Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació.

Edad media de los titulares de explotaciones agrarias

Por comunidades autónomas

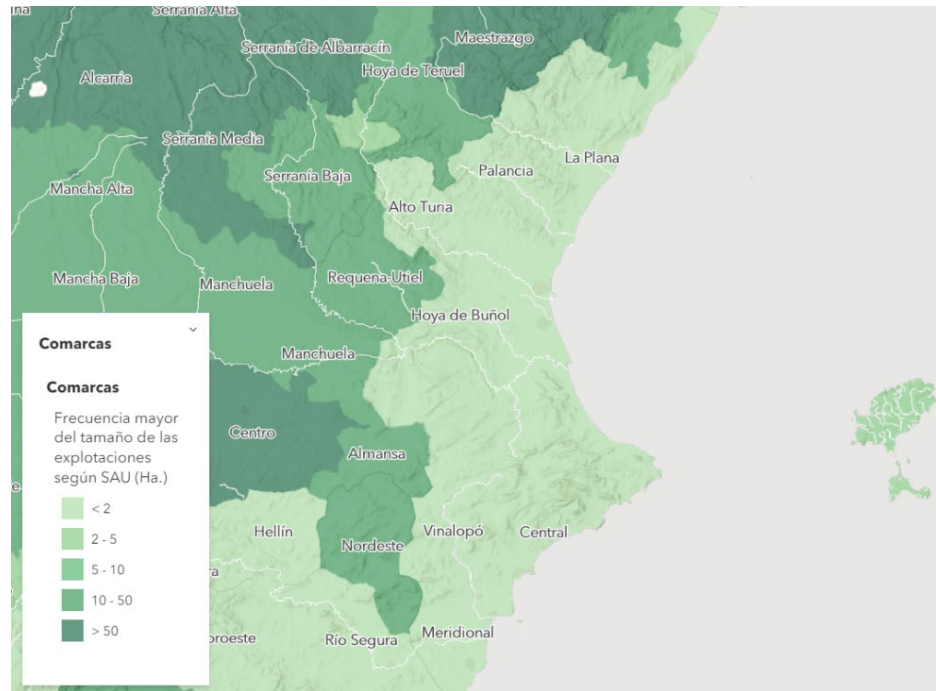

Són molts els impulsos socials que intenten afrontar aquest debat a la capital valenciana. L'Horta de València és un territori de combat constant per la seua peculiaritat territorial. Tant el PAI per l'*Horta Nord*, com el ZAL per la Punta, són exemples de punts calents que mantenen en alerta a les associacions veïnals i els col·lectius. De centrar l'atenció en aquesta lluita emergeix, en part, el germen creatiu per a aquest projecte, i per tant tots els referents i antecedents. El sentiment de responsabilitat personal se suma a l'empatia en les associacions i institucions que aconsegueixen escalar el conflicte més enllà de l'emoció individual, ja que afecta un gran nombre de persones. I és que en aquest enclavament periurbà:

L'agricultura és estratègica per a la societat valenciana per la seua contribució a la creació d'ocupació, a la vertebració del territori, al medi ambient, a l'adaptació i la mitigació del canvi climàtic i als models sostenibles de producció d'aliments. La viabilitat d'aquests models s'ha vist limitada per l'abandonament de terres, la fragmentació de la propietat, la manca d'una cultura de la gestió comuna de la producció, l'escassa mobilitat del mercat de terres i la manca d'eines que facilitin la planificació a professionals del sector. (Marco & García Álvarez-Coque, 2017)

Fig.4 Mapa de les comarques amb major freqüència de la mida de les explotacions segons SAU. Font: Esri, Estats Units d'Ens. Institut Geogràfic Nacional, Esri, HERE, Garmin, FAO, NOAA, USGS. Institut Nacional d'Estadística.

El territori valencià està sent un clar exemple de resiliència si es fa la comparativa amb les comunitats veïnes, ja que no sols en la capital s'aprecia la gran quantitat de micro explotacions existents. No obstant això, com ja es ve apuntes:

Segons les previsions del Servei de Documentació, Publicacions i Estadística Departamental de la Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Rural publicades per a la campanya 2017-2018, la superfície citrícola valenciana segueix la seua tendència decreixent, amb una reducció de 2.000 hectàrees, en part a causa del canvi a altres cultius, però també per l'abandó. De fet, l'Enquesta sobre Rendiments i Superfícies de Cultius del PSARU segueix situant la Comunitat Valenciana com a líder nacional en l'abandó de cultiu. És clar que molts agricultors no saben què fer amb les seves parcel·les. (Marco & García Álvarez-Coque, 2017)

Evolución del tamaño medio de explotación										
Comunidades Autónomas	Explotaciones 2009	Explotaciones 2020	% variación n° explotaciones	SAU 2009	SAU 2020 (Ha.)	% variación SAU (Ha.)	Tamaño medio 2009	Tamaño medio 2020	% variación tamaño medio	
Andalucía	246.104	267.717	8,78	4.402.760	4.748.844	7,86	17,89	17,74	-0,85	
Aragón	52.774	42.038	-20,34	2.345.696	2.217.490	-5,47	44,45	52,75	18,68	
Asturias, Principado de	23.910	15.809	-33,88	363.179	333.189	-8,26	15,19	21,08	38,75	
Baleares, Illes	10.748	10.017	-6,80	182.322	167.531	-8,11	16,96	16,72	-1,41	
Canarias	14.173	11.385	-19,67	55.070	54.134	-1,70	3,89	4,75	22,37	
Cantabria	10.352	7.650	-26,10	235.238	228.844	-2,72	22,72	29,91	31,64	
Castilla y León	98.247	84.865	-13,62	5.362.468	5.277.137	-1,59	54,58	62,18	13,93	
Castilla - La Mancha	122.415	112.886	-7,78	4.091.443	4.244.352	3,74	33,42	37,60	12,49	
Cataluña	60.839	54.972	-9,64	1.147.532	1.092.215	-4,82	18,86	19,87	5,34	
Comunitat Valenciana	120.180	100.259	-16,58	657.471	589.311	-10,37	5,47	5,88	7,44	
Extremadura	65.230	64.275	-1,46	2.585.899	2.785.472	7,72	39,64	43,34	9,32	
Galícia	81.174	75.451	-7,05	647.598	597.993	-7,66	7,98	7,93	-0,64	
Madrid, Comunidad de	8284	7741	-6,55	315.261	303.330	-3,78	38,06	39,18	2,96	
Murcia, Región de	32.698	24.800	-24,15	394.538	373.049	-5,45	12,07	15,04	24,67	
Navarra, Comunidad Foral de	15.871	12.928	-18,54	545.524	511.241	-6,28	34,37	39,55	15,05	
País Vasco	16.554	11.276	-31,88	190.395	176.245	-7,43	11,50	15,63	35,90	
Rioja, La	10.234	10.802	5,55	230.218	213.306	-7,35	22,50	19,75	-12,22	
Total Nacional	989.756	914.871	-7,57	23.752.688	23.913.683	0,68	24,00	26,14	8,92	

Fig.5. Taula d'evolució de la mida mitjana d'explotacions per comunitats, Font: Institut Nacional d'Estadística.

A aquest efecte és important resumir amb una dada de Violeta Peraita al Llevant: "des dels anys seixanta ha desaparegut més del 50 % del camp." (Peraita, 2022)

Això se li ha d'atribuir a una de les majors causes: l'abús de grans superfícies comercials, com els supermercats, que "fan de l'agricultura un problema gairebé irresoluble per la caiguda inexorable de la rendibilitat en les últimes dècades. Amb els preus actuals la dimensió de moltes explotacions és inviable i s'abandona el conreu. És clar que s'han d'adoptar mesures a nivell polític per reequilibrar els mercats a favor de l'esglaió més feble, la gent que treballa la terra". (Marco & García Álvarez-Coque, 2017) .

El fet de que tot producte agrícola acabe en grans supermercats només beneficia l'agricultura industrial i la importació, ja que resulta ser l'únic mètode rendible donat els preus ridículs i insostenibles que se'ls paguen als productors per unitat. A més, la quantitat de menjar que es rebutja als supermercats és inhumana, conservada i presentada de manera que hages de comprar més producte del que realment necessites com a consumidor. El consumidor final no nota la diferència de preus perquè l'intermediari es beneficia de la diferència entre el preu final i el que es paga a l'agricultor.

Referent a això, Juan Salvador Torres, el secretari general d'AVA², va declarar per a una entrevista en Intereconomia València, un canal clarament moderat i neoliberal, que "no fem responsables als supermercats sobre la situació dels preus, però necessitem un observatori que detecte els problemes de la cadena i on s'estan produint desigualtats per a poder erradicar-les" després d'assumir que en el col·lectiu:

² L'AVA són les sigles de l'Associació Valenciana d'Agricultors

els agricultors no estem en contra del lliure comerç, perquè també ens beneficia per exportar a altres llocs del món. Però volem que sigui just, organitzat, transparent i que es prenguin mesures perquè sigui un lliure comerç sense abusos, que permeti jugar a tots els agents alimentaris amb les mateixes condicions. (Juan S. Torres, 2020)

En aquest sentit, cal afegir la competència il·lícita a la qual s'han d'enfrontar els agricultors locals tal com afirma Josep Catells i Godia en el col·loqui que va tindre lloc en la presentació de la pel·lícula "*Alcarràs*" en la Terrassa "*Lumiere*" d'Alboraia el 4 de juny de 2022:

Ens arriben productes que han estat produïts en unes condicions que nosaltres ací a Espanya tenim prohibides: fitosanitaris que no toquen, controls de plagues que no toquen, situacions laborals que ja podeu imaginar com són. Normes que, a nosaltres com és lògic, ens obliguen a complir, però que en aquell cas fa que el producte valgui un 50% menys. I el que és més greu, aquests productes que venen de tercers països són d'empreses europees que produeixen allí. (Castells i Godia, 2022)

En qualsevol cas, ací entra en joc la nostra responsabilitat com a consumidors, adoptar estils de compra conscients i sostenibles ajudaria a que no es perpetuïn tots aquests efectes, ja que per part de les institucions la inacció i indiferència és evident i penosa. En aquest punt adquireix sentit una altra part de la funció d'aquest treball, que s'adreça a la ciutadania que entén la problemàtica, però també intenta inserir en la població per a vincular-la emocionalment.

2.5 ONTINYENT

En aquesta escala ecosistèmica interseccional, Ontinyent resulta ser el més petit dels entorns. Això significa que tots els factors analitzats afecten també, en major o menor mesura, el camp alimentat pel Riu *Clariano*. A la suma, a continuació s'analitzen les peculiaritats d'aquest ambient que entren en joc amb les problemàtiques més externes i interaccionen entre elles.

Els primers a invertir en aquestes terres van ser els àrabs, desenvolupant complexos sistemes de regadiu que resisteixen fins a dia d'avui. No obstant això, des de la recuperació econòmica que es va desenvolupar després de la postguerra, Ontinyent ha anat creixent de manera quantiosa demogràfica i industrialment, en especial en el sector tèxtil.

Aquesta indústria té la curiosa particularitat de necessitar molta aigua, i Ontinyent és una ciutat idònia per a desenvolupar aquesta activitat tenint en

compte que fa frontera amb la província d'Alacant, la més seca de la comunitat. Aquesta situació estratègica la comparteix amb Alcoi, Cocentaina, Muro i Banyeres, que conformen l'epicentre autonòmic i nacional de sector tèxtil.

Fig.6. Distribució del nombre d'empreses en el sector tèxtil per CC.AA. Any 2020. Font: INE. DIRCE (Empreses a 1 de gener de 2021). Últimes dades publicades el 13/12/2021 Dades obtingudes segons CNAE 2009.

Distribución del número de empresas en el sector textil por CC.AA. Año 2020		
CCAA	Total	%
Andalucía	2.542	12,88
Aragón	463	2,35
Asturias	213	1,08
Baleares	381	1,93
Canarias	336	1,70
Cantabria	108	0,55
Castilla y León	553	2,80
Castilla - La Mancha	1.201	6,09
Cataluña	4.161	21,09
Comunidad Valenciana	4.605	23,34
Extremadura	196	0,99
Galicia	1.145	5,80
Madrid	2.033	10,30
Murcia	732	3,71
Navarra	156	0,79
País Vasco	559	2,83
La Rioja	312	1,58
Ceuta y Melilla	33	0,17
Total	19.729	100

Municipio	13 INDUSTRIA TEXTIL	%	% Agregado
ONTINYENT	1404	10,74	10,74
COCENTAINA	1190	9,11	19,85
BANYERES DE MARIOLA	937	7,17	27,02
MURO D'ALCOI	770	5,89	32,91
BORRIOL	700	5,36	38,27
ALCOI	661	5,06	43,33
AGULLENT	627	4,80	48,13
CREVILLENT	520	3,98	52,10
CALLOSA DE SEGURA	496	3,80	55,90
ATZENETA D'ALBAIDA	476	3,64	59,54
ALBAIDA	471	3,60	63,15
BENIGANIM	282	2,16	65,30
VILLENA	270	2,07	67,37
PICASSENT	267	2,04	69,41
BIAR	243	1,86	71,27
BOCAIRENT	223	1,71	72,98
ELX	201	1,54	74,52
AIELO DE MALFERIT	161	1,23	75,75
BENICASSIM	151	1,16	76,91
CASTELLÓ	135	1,03	77,94
OTROS	2.883	100,00	177,94
TOTAL	13.068	100	100

Fig.7. Taula de nombre d'ocupats i percentatge en el sector tèxtil a la Comunitat Valenciana. Font: Pla estratègic de la indústria valenciana 2018-2023. Dades de seg. social, 2016 2T

MUNICIPIO	ONTINYENT
13 INDUSTRIA TEXTIL	1.404
28 FABRICACIÓN DE MAQUINARIA Y EQUIPO N.C.O.P.	164
18 ARTES GRÁFICAS Y REPRODUCCIÓN DE SOPORTES GRABADOS	128
14 CONFECCIÓN DE PRENDAS DE VESTIR	124
20 INDUSTRIA QUÍMICA	108
25 FABRICACIÓN DE PRODUCTOS METÁLICOS, EXCEPTO MAQUINARIA Y EQUIPO	97
10 INDUSTRIA DE LA ALIMENTACIÓN	86
22 FABRICACIÓN DE PRODUCTOS DE CAUCHO Y PLÁSTICOS	65
OTROS	190

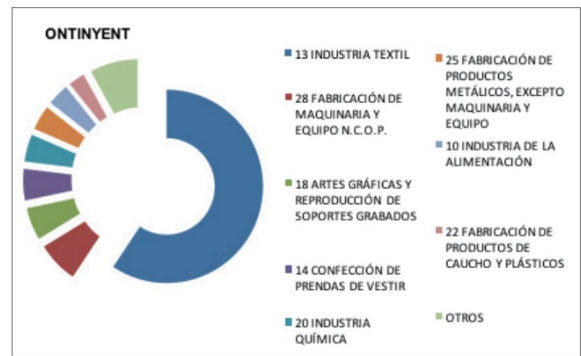
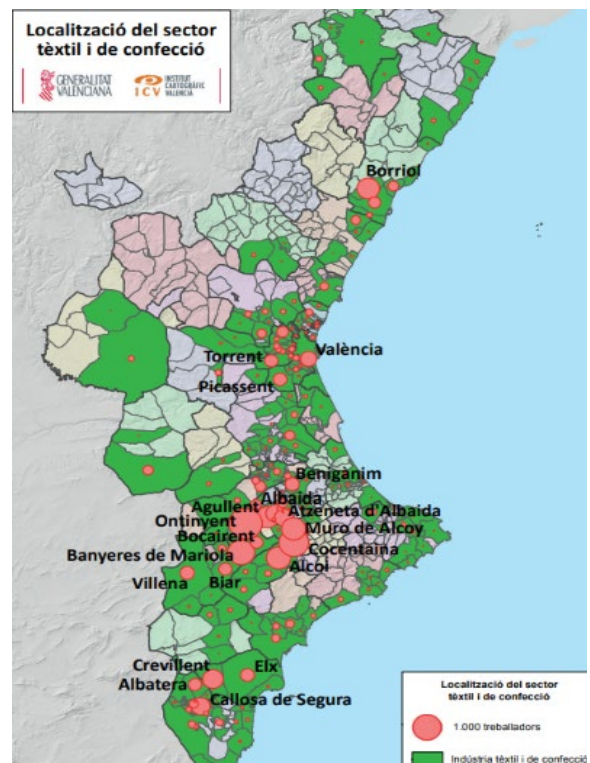

Fig.8. Mapa de localització del sector tèxtil i confecció. Font: Pla Estratègic de la indústria valenciana 2018-2023.

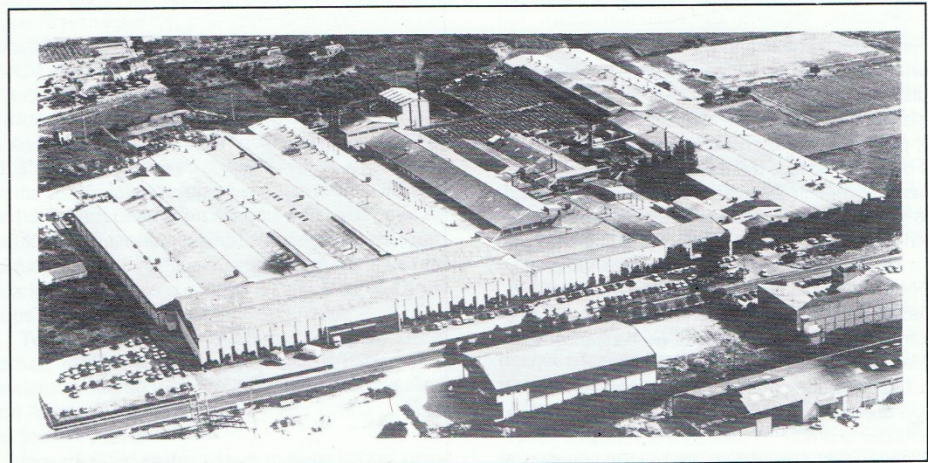

Amb l'apropament al darrer segle, els polígons industrials han anat guanyant terreny a aquestes històriques sèquies i en general al terreny agrícola cultivable. Polígons com el d'El Pla s'han apropiat fins i tot de la denominació d'aquest territori on s'assentava gran part de l'horta ontinyentina.

El protagonista era *planero*³, i tenia en propietat diverses fanecades d'horta que compartia amb els seus germans fins que va rebre la notícia, el 1983, de que la circumval·lació CV-81 anava a passar just on tenia situat el seu bancal. No va ser l'únic, sabent que aquesta carretera travessava per complet l'horta. A més, en aquesta mateixa zona, una de les fàbriques de tint tèxtil més grans d'Ontinyent estava en plena època expansiva, acaparant a poc a poc l'espai agrari.

Finalment, aquesta fàbrica (*Colortex S.A*) va absorbir tantes propietats com la mateixa CV-81 li va permetre. Aquest és només un dels molts casos d'expropiació que es donen en el món agrari. És aquesta, per tant, una bona mostra testimonial per plasmar en aquest projecte.

Fig.9. Fàbrica Colortex S.A, abans de la construcció de la CV-81. Font: Llibre *Ontinyent y su historia*. Depòsit Legal V – 2974. Tip. Minerva – Morales, 27. Ontinyent (València).

Colortex, S. A. Fundada en 1967.

Enrique⁵ es va haver de traslladar, molt al seu pesar, a la perifèria oest, fora de l'abast de les sèquies. Aquest fet omple de peculiaritats el relat i conforma de personalitat aquesta nova idiosincràsia coaccionada.

El creixement de la indústria tèxtil també ha degradat els rierols i barrancs de l'ecosistema natural d'Ontinyent i voltants a per la contaminació de les aigües i l'aire.

³ Se'ls anomenava *planeros* als agricultors que habitaven i treballaven el camp de la zona *del Pla d'Ontinyent*, situat a la perifèria est de la ciutat.

⁴ Enrique és el nom del protagonista d'aquest projecte documental.

Com ja s'ha exposat anteriorment, es necessita aigua per netejar els tints del material tèxtil, per això acaba plena de químics. Aquesta aigua, teòricament, es neteja a través de filtratges i enzims que eliminen els tòxics mínims perquè sigui rebutjada de nou sense provocar canvis en els ecosistemes naturals dels quals prové.

La realitat no és tal i, encara que no s'hagi comprovat mitjançant estudis, n'hi ha prou amb acostar-se a barrancs com el de "El Sapo". L'aigua, amb freqüència, corre estranyament escumosa i l'ambient no fa olor precisament a natura. Un ambient en el qual, fins fa menys de 50 anys, habitants d'Agullent i Ontinyent acudien a banyar-se i gaudir de l'estiu.

Una altra de les singularitats del terreny comarcal és la seva condició climàtica (clima mediterrani d'interior), que, a la vegada, deriva en un cultiu predominant propi de l'agricultura de secà.

Fig.10. Mapa dels climes de la Comunitat Valenciana. Font: Las Provincias. És, el Temps, divulgació.

Zona A: Clima de la plana litoral septentrional.

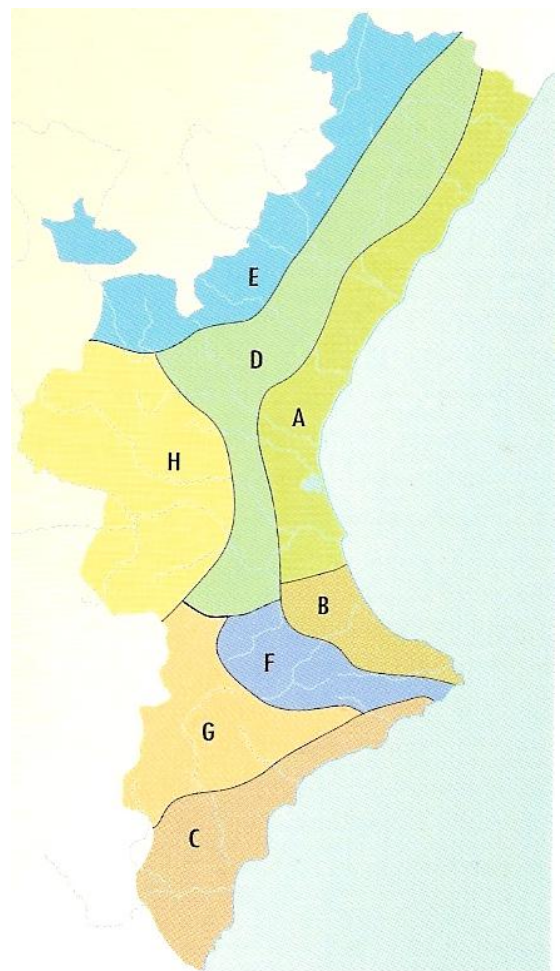
Zona B: Clima de la plana litoral plujosa.

Zona C: Clima del sector litoral meridional.

Zona D: Clima de la franja de transició.

Zona E: Clima de la muntanya del NW.

Zona F: Clima de la façana plujosa del massís d'Alcoi: Aquesta zona correspon al vessant nord de l'extrem oriental de les Bètiques, i origina un tipus de clima similar al de la plana litoral plujosa (zona B), amb uns 600 l/m² de mitjana anual, però amb unes temperatures més baixes a causa de la major continentalitat i a la major altitud (al voltant de 14-15°C de mitjana anual). El règim pluviomètric estacional es manté amb un clar màxim tardorenc, seguit per una primavera i un hivern amb precipitacions molt

similars i un estiu sec. Albaida, Ontinyent o Alcoleja són exemples d'aquest clima.

Zona G: Clima del vessant sec del massís d'Alcoi.

Zona H: Clima del sector central occidental.

Encara que la terra amb més expressió és l'horta de València, cal assenyalar i visibilitzar que la major part del terreny agrari valencià és de secà. No obstant això, com ja s'ha presentat anteriorment, en aquest projecte s'aborda una localització en la qual es combina secà i reg per degoteig. Els coneixements del protagonista es construeixen en base a ambdues tècniques de cultiu. Això és possible perquè el terreny es troba molt a prop d'aqüífers i pous que permeten el subministrament constant d'aigua.

Aquest fet fa que la terra sigui humida i nutritiva. De fet, alguns dels productes tradicionalment d'horta, en aquest cas és possible cultivar-los i produir-los sense regar-los, com és l'exemple del "*meló d'or d'Ontinyent*", símbol del camp fèrtil de la ciutat. En aquest terreny hi ha plantats també 50 oliveres, 25 arbres fruiters, 30 ceps de vinya, 8 ametllers, 4 noguers, 2 nesprers i 2 figueres. Dels productes propis de regadiu es cultiven cebes, alls, carxofes, enciam, pebres, albergínies, tomates, melons, melons d'Alger, bledes, espinacs, cogombres, moniatos... Tot això suma 24 fanecades de camp al servei d'una família que a dures penes aconsegueix explotar-lo.

2.6 DESENCADENANTS

Després de la investigació abocada, es desenvolupa un esquema al qual cal ser fidel en la part informativa del documental:

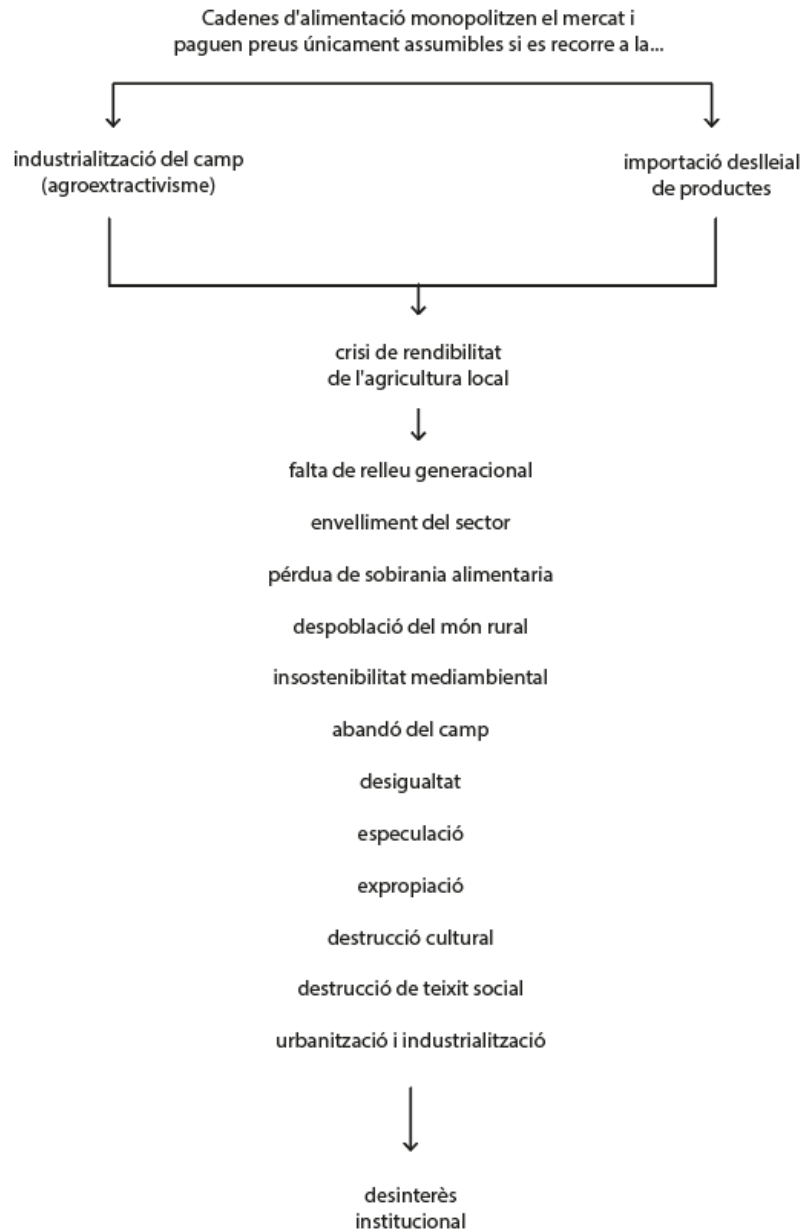

Fig.11. Esquema que resumeix la investigació realitzada i que serveix com a base a l'hora de rodar.

3.IDEACIÓ I CONCEPTE

3.1 EL CAMPO VACIO

Per a recolzar a nivell teòric a l'aspecte expressiu s'ha vist suport a *El campo vacío, el lenguaje indirecto de la comunicación audiovisual* (2007), de Daniela Musicco Nombela. Aquest llibre reflexiona sobre la capacitat

comunicativa contrària al llenguatge atroç-directe del cinema *mainstream*, aquest "llenguatge que escapa a la mirada directa" i que "explora el cabal de l'absència". (...) "Buit, invisibilitat i silenci que de vegades poden resultar molt més eloqüents, per a l'espectador o el lector, que lo ple, lo visible, explícit o sorollós" (p. 12)

L'adopció d'aquesta manera subtil de comunicar justifica en gran mesura la viabilitat del projecte, ja que per aconseguir-ho s'ha emprat molta sensibilitat estètica i molt pocs recursos materials. La recerca d'aquest llenguatge ha seguit conscienciosa i parteix d'un estil contemplatiu i pausat, allunyat dels ritmes trepidants del cinema per a masses. Aquesta aproximació videogràfica ha tingut diferents acostaments i temptatives al llarg del curs escolar, explorant i investigant les seves formes i matisos, obtenint resultats positius.

Un dels recursos més utilitzats és el de l'absència. Espais buits de la presència del protagonista, però amb elements que li remetien i fan més evident el sentiment de pèrdua. Films extrets del llibre que s'han pres com a referència són per exemple *M, el vampiro de Dusseldorf* (1931), de Fritz Lang, on hi ha una seqüència en què el ressò d'un crit d'un nom tomba per les parets de les habitacions que solia freqüentar la persona a la qual li corresponia aquest nom.

"El camp buit és, de igual forma, la manifestació tant d'una absència, com d'una presència." (p.24). Amb aquesta finalitat s'utilitza també en diverses ocasions. Ombres projectades que destapen la presència dels protagonistes o veus que delaten l'aparició d'altres personatges a prop són exemples de la utilització de presència al camp en aquest curtmetratge.

3.2 REFERENTS

3.2.1. Referents metodològics i conceptuals

El treball de Julia Matos titulat *El vídeo documental como herramienta para el cambio social. Análisis del discurso fílmico del proyecto ARTXIVIU de la Fundación Assut* (2015), on es desglossa el vídeo documental *Esperant l'aigua* (2012), estableix com a conclusió una metodologia concreta de la qual s'han apropiat parts per a aquest TFG. Prendre aquesta recerca com a referència ajuda molt a l'alumne a l'hora de posar en pràctica mètodes experimentals d'acord amb el tema i el suport tractats, justificant la praxi com una sèrie de processos ja explotats anteriorment i que resulten ser un mitjà funcional i comprovat per assolir objectius. Es pot extreure de l'anàlisi la següent informació:

El projecte d'*Esperant l'aigua* ha seguit un procés de gestació molt espontània, s'ha anat construint sobre les accions i sobre la

inèrcia del fer. No existeix un plantejament escrit i detallat del projecte, per tant, ha estat necessari extreure els objectius específics i els elements que conformen la metodologia del projecte des de la perspectiva particular dels participants i impulsors a través de la realització d'entrevistes.

Després de l'anàlisi de les entrevistes, s'han identificat els objectius principals següents:

- La difusió de la cultura.
- Rescatar la memòria històrica.
- Generar una experiència vivencial de l'espectador.
- Fomentar l'ús d'altres codis audiovisuals.
- Donar veu als protagonistes.
- Treballar sobre els vincles comunitaris.
- Donar suport a altres processos.
- Generar processos polítics.

D'altra banda, s'han identificat deu elements que conformen la metodologia del projecte:

- Treballar en processos de llarga durada.
- Realització d'un procés socio-cinematogràfic.
- Realització d'un procés antropològic.
- Els destinataris són els mateixos protagonistes.
- Utilització de mètodes participatius.
- Utilització de personatges circulars.
- Evidenciar el procés de realització.
- Sortir dels codis audiovisuals convencionals.
- Fer una feina de la mirada.
- Utilitzar un llenguatge d'acord amb la realitat representada.

(...) S'ha realitzat una minuciosa i detallada revisió bibliogràfica per comprendre com es pot articular la comunicació per contribuir al canvi social. Amb el marc teòric generat i després de l'anàlisi de tota la informació, s'han extret les conclusions següents:

- El projecte *Esperant l'aigua* se centra més a generar un procés i una eina que a resoldre problemàtiques concretes, no treballa sota una lògica de projecte, amb una planificació molt definida per intervenir de manera lineal i rígida, sinó que és molt més flexible, per la qual cosa promou canvis complexos del tipus transformatiu.

- En els objectius i la metodologia del projecte hi ha dues visions o processos del vídeo documental: un procés social dirigit a les comunitats (el vídeo com a eina) i un procés cinematogràfic (el vídeo com a fi) dirigit als espectadors.

- En el procés social dins de les comunitats, s'impulsen transformacions en les relacions utilitzant el vídeo per generar espais de debat i reflexió, i transformacions en les estructures i institucions socials treballant a llarg termini per generar espais que puguin impulsar processos polítics. En el procés cinematogràfic s'impulsen transformacions en els patrons culturals i els models mentals dels espectadors.

- En la conceptualització del projecte d'*Esperant l'aigua* hi ha prou elements per emmarcar-lo dins de les característiques de la comunicació per al canvi social.

Com es pot comprovar, els objectius d'*Esperant l'aigua* coincideixen àmpliament amb els d'aquest TFG. Així mateix, tant l'anàlisi que se'n fa, com la metodologia extreta, dimanen un exemple a seguir i una guia inspiracional en la qual basar-se fermament. *La Fundació Assut* i *Artxivi* són institucions que lluiten per la conservació de la cultura agrària local creant canals de difusió i processos de participació i motivació ciutadana. Més concretament, *Artxivi* aprofita el suport fílmic per crear contingut sobre açò, recopilant tant vídeos com altres projectes documentals. Trobar aquests referents tan adequats i poder aplicar-ne elements propis a un altre entorn deixa entreveure la vàlua d'aquest treball com a font primària d'informació i creació de coneixement.

Ampliant el ventall artístic i mantenint el vincle temàtic de la problemàtica tractada, projectes com *Artefactes de l'Horta*, de Vicent Orts i Pau Pardo, o *A hores d'ara* de Natalia Castellanos, Anaïs Florin i Alba Herrero, tracten d'igual manera crear un repositori informatiu, experiencial i instrumental de l'horta valenciana. D'ací s'extrauen part de les idees, temes i objectes a plantejar en aquest treball, filtrant i adaptant cada component a les particularitats pertinents.

Altres associacions que treballen des d'aquest punt de vista, encara que no de manera estrictament artística són Per l'Horta, Entre Barris, Les Espigolaeres o Comissió Port. Aquests casos es caracteritzen per ser associacions que mobilitzen socialment certes problemàtiques i conflictes analitzats en la investigació i posen en evidència la gravetat dels fets. Cal destacar també el paper del projecte Tomaliers, que a més de fer un treball de conservació cultural, ho fa a través dels cursos d'aprenentatge per a joves.

3.2.2. Referents visuals

Com a referents estilístics i estètics es reuneixen grups d'influència amb característiques comunes. El primer grup pot definir-se com una sèrie de documentals naturalistes, experimentals i amb aquest toc poc formal. Tots ells són del repositori del ja comentat *Artxivi: Del abandono y el reencuentro, Hombres del marjal, Agua nova, Per als pardals, Esperant l'aigua y Temps d'aigua*. Fora de dita plataforma es deu destacar també *Entre el día i la nit no hi ha pared* (2017) de *Les Espigolaeres*, o *Tornallom* (2006), d'Enric Peris.

Fig.12. Fotograma extret del documental *Esperant l'aigua*, on s'exemplifica el codi semàntic.

Savis d'Horta (2018) de David Segarra, *Renaixem* (2020) de David Segarra i Pepe Ábalos o *El cielo gira* (2005) de Mercedes Álvarez, pertanyen al segon grup d'influència. D'ací s'extrauen les síntesi de l'expressió artística, un cúmul de recursos que obeeixen a una costum i es porten al camp estètic d'una manera molt més comestible per a l'espectador estàndard. És un llenguatge més formal i convencional que denota una gran inversió en materials, però continuen sent assumibles com a exemples a seguir per a aquest projecte.

En l'últim grup de referència es col·loquen una sèrie de vídeo documentals i pel·lícules de llarg metratge, amb pressupostos propis de productes de gran prestigi i reconeixement. *El silencio de otros* (2018) d'Almudena Carracedo, *Camagroga* (2020) d'Alfonso Amador o *Alcarràs* (2022), de Clara Simón. Tots aquests exemples aposten per donar diferents formes al ritme pausat en la comunicació, a generar tensió en contemplar les composicions o simplement en escoltar, a no adornar la realitat física amb elements increïbles, a commoure i no a commocionar. Tots ells mostren, a la seva manera, naturalesa. Tots ells tenen una manera diferent de mostrar-la, però tots ells l'evidencien amb trets comuns. Tot i que sense obcecar-se en trucs concrets, l'alumne hereta influències d'aquest gènere i les aplica al seu missatge dins de les seves possibilitats.

Igual que en aquest projecte, en tots aquests exemples dels quals es nodreix, el focus d'atenció el té una o més persones d'avançada edat. La narrativa es construeix en base a aquest tipus de personatge. Les persones grans en si, sense parlar ni actuar, porten dins una expressivitat inherent que li dona pes a allò que es vol comptar. Aquest és un dels factors que explota al màxim *Pikicón*.

Fig.13. Fotograma extret de la pel·lícula *Alcarràs*.

Fig.14. Fotograma extret del documental *El silencio de otros*.

Fig.15. Fotograma extret del documental *Camagroga*.

3.3 CODI SIMBÒLIC

Ací s'exposen tots els recursos visuals desenvolupats, que tenen una càrrega semàntica i metafòrica important, i que es relacionen amb els sentiments que motiven la pulsio artística. Aquesta pulsio ve originada, a la vegada, per tres dels desencadenants presentats anteriorment que més experimenta l'alumne a nivell personal.

Fig.16. Taula explicativa de com es relacionen els elements gràfics amb el codi semàntic i la recerca realitzada.

	Desencadenant	Sentiment	Elements
Traducció 1	fractura intergeneracional	Soledat i culpa	fosc, ombra, silenci, gats, so.
Traducció 2	Envelliment i abandonament del camp	Pèrdua i nostàlgia	combustió del foc, fum, absència d'objectes o personatges, aigua, vapor, decadència d'objectes, llenya, narrativa del protagonista, so, solcs.
Traducció 3	Destrució cultural	Ràbia	foc, contrast lumínic, expressió facial, narrativa, llenya, solcs

3.2.1 Els gats i el fum

Tant els gats com l'element fum, ja siga en forma de vapor o de combustió, són components inherents a la personalitat del protagonista i són molt recurrents en el producte audiovisual.

D'una banda, els gats, de manera primigènia, formen part de la cultura agrícola de la mateixa manera que el gos pastor de la cultura ramadera. Tenen diverses funcions, entre les quals es troba protegir les collites de possibles plagues: des de grills o escarabats, fins a conills, rates o tops. A més, lluny de perjudicar el terreny cultivat, l'abonen amb els seus excrements enterrant-los a la mateixa terra. La relació amb els gats per part de Poveda⁵ sempre havia sigut de mera i cruel instrumentalització, però la mort de la seva dona marca un abans i un després en la relació amb ells, arribant fins al punt de cec afecte. Amb açò es pot demostrar que la proliferació felina és la conseqüència d'una longeva i acumulada soledat.

---

⁵ Poveda, a banda de ser un cognom, és el *malnom* d'Enrique, el protagonista. Dada curiosa és que ni ell mateix sap la procedència d'aquest *malnom*, ja que li ve heretat del seu pare, que alhora és herència del seu avi.

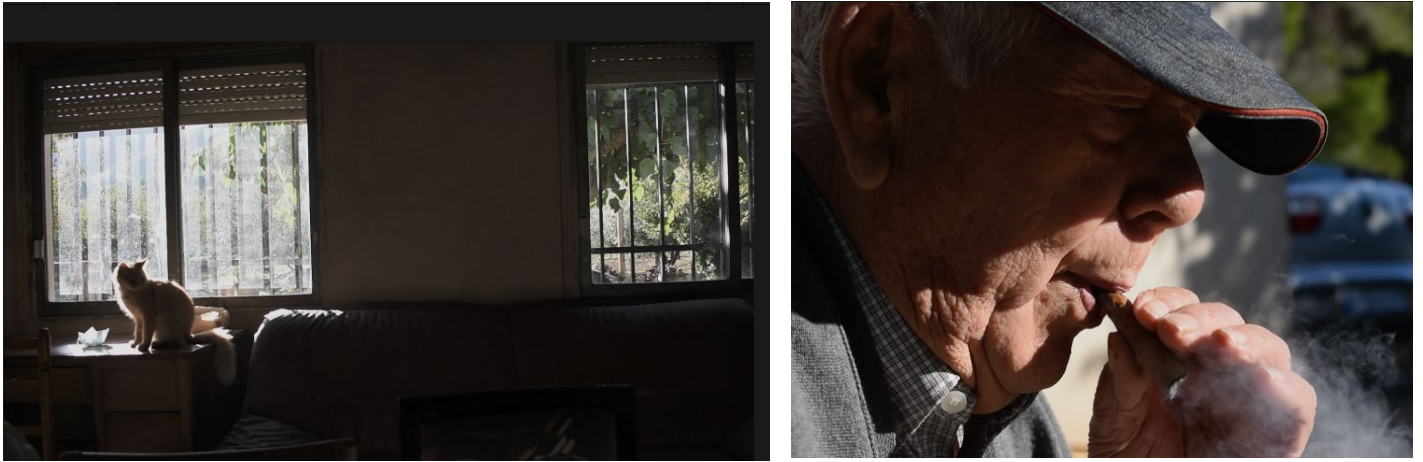

Fig.17. Fotogrames extrets del documental *Pikicón*, on s'exemplifica el codi semàntic.

D'altra banda, el fum sempre ha format part del "iaio" com una aura olorosa per la seva addicció als puros. Enrique pateix del cor, però, tot i que ho té prohibit pels metges, mai ha deixat de fumar. Tampoc d'anar al camp. Ser conscient d'aquest fet posa en valor la combustió com un element semàntic que denota una pèrdua totalment conscient i un estat de resignació generalitzat. S'acompanya amb el foc, que dramatitza el missatge i li dona pes comunicatiu al projecte.

3.2.2 El so no és baladí

En el documental es poden veure diversos moments en què el llenguatge sonor juga un paper molt significatiu. Escenes com la del tall de llenya amb aquest constant "degoteig" de destrals que, tot i que no es mostren, donen un missatge suggerent que al·ludeix al pas del temps, lent però constant. Un tic tac en forma de símil que destrueix. Altres exemples poden ser el so del tractor o del foc, que més enllà d'omplir espai sonor, enforceixen el missatge.

3.4 TÍTOL

Entre les denominacions que han anat apareixent per a la designació artística d'aquest TFG han destacat conceptes relacionats amb els elements semàntics que apareixen al llarg de la trama visual. Són elements que representen parcialment el projecte, per la qual cosa no acabaven de suggerir de manera adequada l'exegesi del relat. Es passa per etapes de noms progressivament menys concrets com *Solcs*, *Ramal 4*, *Alba*, *Calç*, *Clar*, *Socarrel*, *Pou Clar*, *Vestigis de terra blanca*, *Arrel*, *Soca*, *Rama*....

Després de molts intents ve a contemplar-se la idea de "*Pikicón*". *Pikicón* és un nom propi inventat pel protagonista amb el que va batejar el terreny on es filma el documental. Inspirat en els seus tres fills, Enrique combina la primera síl·laba de cadascun dels noms: Pilar, Kike i Conrado; *Pikicón*. Tot i que ha estat usat des que l'alumne té memòria, és cert que, amb el descuit del terreny, s'ha anat perdent també aquest apel·latiu propi d'una

denominació social d'una empresa familiar més que d'un simple camp cultivable. Aquesta elecció, tot i que difícil de prendre per lo eclèctic del nom, resulta ser molt oportú.

Fig.18. Portada del documental que pot ser usada com a imatge de miniatura per a eventuais presentacions en plataformes de difusió.

3. 5 RODATGE CREATIU I GUIA NARRATIVA

La guia narrativa és el recull sintetitzat dels materials, espais, temps, desencadenants i símbols combinats en un sol esquema per tal de facilitar la recerca de coherència i adequació en el procés de rodatge. Esdevé un esquema on recolzar-se en moments de buit per poder seguir amb la cohesió del projecte. Aquesta guia s'adjunta en annexos.

El rodatge no és convencional. La idea és que, tenint en base aquesta "planificació", s'experimente amb el que s'observa i es plasme a nivell audiovisual. S'intenta practicar el llenguatge indirecte, apostant per la contemplació, intentant commoure. El pla és que aquesta part es convertisca també en un camp d'aprenentatge de l'alumne on instruir-se a treballar la improvisació i l'experimentació en viu.

Adquirint el rol d'artista, la forma de comunicar és totalment lliure, instintiva. Es poden plasmar idees molt concretes, però també imatges amb doble interpretació, fins i tot mostrar un element que simplement siga estètic i donar-li valor semàntic en postproducció. Com a resultat d'aquesta metodologia es dona una estètica molt orgànica i naturalista amb un to inspirat en els referents exposats anteriorment.

4. DESENVOLUPAMENT

4.1 MATERIALS

Els materials reunits per al projecte provenen en la seva majoria de recapte personal. No obstant això, es recorre a segons per a eines com trípode o gravadora de so, que s'alternen segons necessitats en el rodatge. A continuació, es nomenen els materials bàsics utilitzats: *Nikon D3500* amb un objectiu variable 18-55mm, trípode universal, gravadora *Tascam, gimbal ak400*, ordinador portàtil i programari d'etalonatge *Da Vinci Resolve*. En alguns compassos del projecte, gràcies a aquestes persones, es disposa de complements com filtres ND, reflectors, difusors i una càmera addicional.

Amb aquests materials bàsics es du a terme gran part pràctica del projecte. No obstant, en alguns moments de rodatge es depèn d'ajudants, ja que el mateix alumne és, alhora, un dels personatges. En aquests casos, aquests companys amb certa sensibilitat fílmica han aconseguit plasmar l'essència del llenguatge.

Amb tot, s'identifiquen una sèrie de limitacions pel que fa a la disponibilitat de recursos que guien en certa mesura la realització del projecte. D'una banda, la càmera de la qual es disposa manca d'una qualitat cromàtica necessària per editar els nivells de manera minuciosa, per tant, s'adapta la paleta a la naturalesa de l'ambient captada pel sensor.

Normalment els rodatges estan formats per grans equips que donen rapidesa i espectacularitat al resultat final. No és el cas, ja que el mateix alumne s'encarrega de tots els rols: des del guió, passant per la direcció fotogràfica, direcció d'art, auxiliar, *cameraman*, tècnic de so etc. ... fins a la investigació documental o l'etalonatge. A més, com ja s'ha dit, apareix com a personatge en alguns moments. Aquest fet evidencia les limitacions del projecte i fa del treball un procés molt més íntim e introspectiu.

Tot i que s'ha establert una guia narrativa, no hi ha actors. Això fa que la trama cobre vida pròpia i l'alumne es deixi portar pels esdeveniments, metodologia més pròpia dels vídeos documentals. Cap dels personatges intenta o pretén actuar en cap dels casos ni segueix algun tipus de narrativa. No obstant això, l'alumne, a través de propostes temàtiques i preguntes, intenta guiar la informació que vol mostrar.

4.2 LÍMIT ESPAI TEMPORAL

Com ja s'ha explicat anteriorment, els materials disponibles limiten i suggestionen el desenvolupament del projecte. Això influeix també en el plantejament espai temporal d'aquest. Per assumptes obvis, aquest treball es desenvolupa dins de l'interval donat acadèmicament, que comprèn els mesos entre gener i juny.

A partir d'ací, es reparteix la guia narrativa de manera aproximada que coincideixin, a la vegada, amb la disponibilitat i voluntat dels personatges. Tots aquests factors no fan més que condicionar qualsevol intent de planificació detallada del procés fílmic. L'espai només pot ser un: l'espai agrari familiar de *Pikicón* (denominació de l'espai que comprèn la casa i el terreny on es desenvolupa la trama).

4.3 PRODUCCIÓ

Pel que fa a dades tècniques, es presenta també una clara limitació. Paràmetres com l'exposició han de ser fixos, ja que la càmera no permet gravar d'una altra manera que no sigui la predeterminada. L'ISO 100 sempre és adequat i pertinent, sobretot si la meteorologia és canviant i les escenes varien molt. Per contra, es decideix explotar al màxim la profunditat de camp, per tant, es pot jugar amb l'enfocament i la quantitat de llum que entra al sensor. Això dona peu a enfoscar o il·luminar la imatge segons les condicions i el que es vol comunicar. Un altre paràmetre molt aprofitat és la distància focal. Com ja s'ha comentat anteriorment, s'ha utilitzat un objectiu variable que ha permès una major experimentació. El 50 mm s'ha utilitzat en plans fixos, ja que és difícil estabilitzar la imatge. Per a la càmera en mà s'adopta més l'objectiu curt (18-20 mm). Tot i que no sempre és així, sí que són unes premisses que s'han tingut en compte.

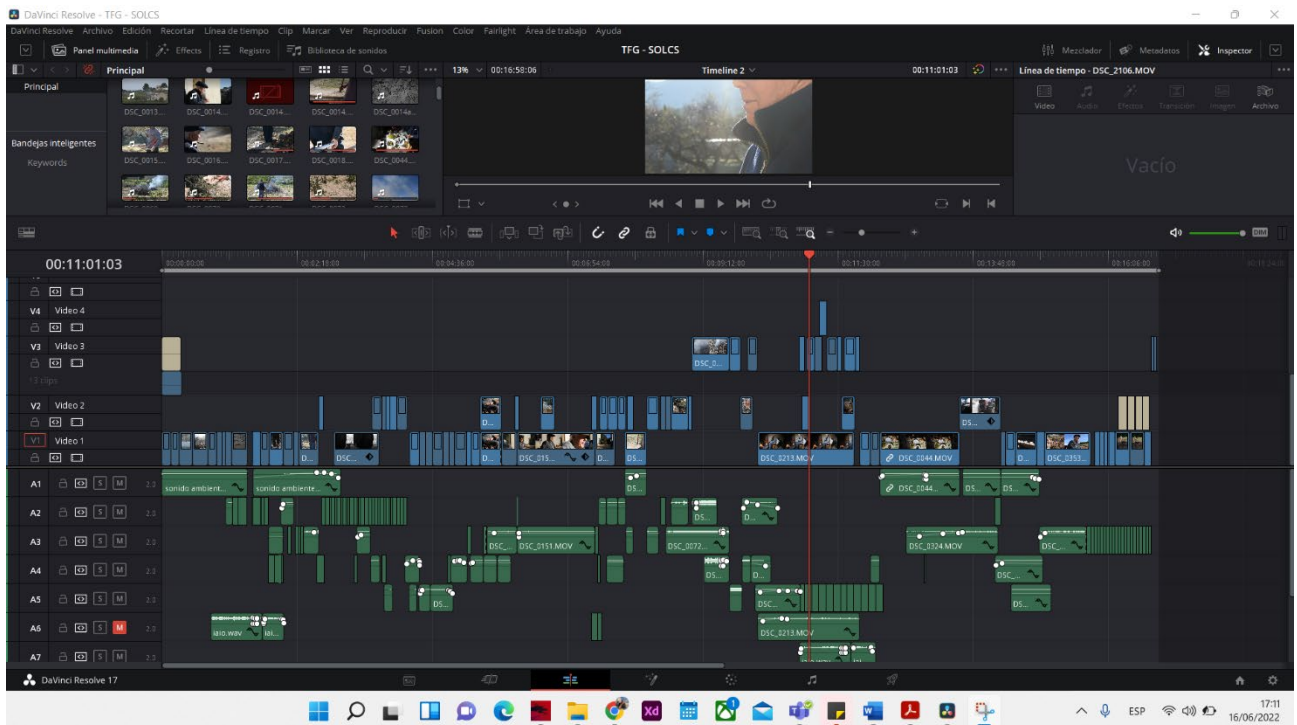
Els moviments de càmera són tots de pròpia creació, és a dir, sense cap mena d'artefacte de suport com *drons*, *dollys*, grues o steadicams. Per això, només es pot aspirar a elaborar lents *travellings* i plans fixos. Això sí, experimentant amb els punts de vista, les llums i la profunditat.

En moltes ocasions ha estat suficient la gravació d'àudio de la pròpia càmera. Quan s'ha disposat de l'ajut dels companys, s'ha emprat la gravadora *Tascam*. No obstant això, tot i que si s'ha comprovat un augment de la qualitat de so, també s'ha descobert, alhora, la gran versatilitat dels telèfons mòbils moderns, que a nivell amateur supleixen amb escreix aquesta gravadora. Per tant, la major part del documental es filma auditivament a través del *smartphone* o de la pròpia càmera.

4.4 POSTPRODUCCIÓ

Un cop recopilats tots els recursos fílmics, s'ordenen i s'acumulen en una mateixa carpeta per tal d'anar acoblant cada arxiu de manera coherent i cohesionada. Com a punt a destacar cal nomenar la dificultat especial de crear una trama al documental. De sobte, apareix una gran quantitat de “peces d'un puzzle que cal muntar”. Tots els arxius recopilats sobrepassen el límit temporal establert, per la qual cosa s'exigeix una selecció de la millor qualitat tant estètica com comunicativa. Ací s'inverteix molt de temps per a repensar la trama amb "el que es té sobre la taula", provant enllaços i relacions prèviament no estipulades.

Fig.19. Captura de pantalla de l'etalonatge del documental amb el programari *DaVinci Resoldre*.

Amb això, es crea una dificultat en la recerca de la continuïtat simulada. És a dir, en molts moments del producte final es percep una continuïtat en els plans que no és real, ja que es disposa d'una sola càmera i no hi ha opció per repetir accions o moviments com en els rodatges de pel·lícules. Pretendre donar continuïtat a través dels plànols crea inevitablement errors de ràcord que s'afronten aportant diferents solucions. Moure la càmera de posició constantment mentre es filma i tallar les transicions és una manera de donar continuïtat als plans, sempre que s'estigui fent una acció mecànica i

repetitiva i el so no sigui un fet rellevant que faci perdre coherència. També es pot aconseguir aquest efecte si les condicions són les mateixes en diferents dies. Retallar enquadraments que de per si delaten aquesta continuïtat artificial és un acte molt recurrent.

De manera casual, hi ha la possibilitat de lligar plans que no tenen relació estètica, però si comunicativa, i viceversa. En tots aquests casos cal ser escrupolós en els detalls que es volen consentir, deixant passar alguns ràcords que sí que contenen certs errors, però no afecten la naturalitat i experimentació del treball.

L'edició de color, com ja s'ha dit anteriorment, no s'ha pogut aprofitar atesa la limitació de la mateixa càmera. Tot i així, s'han pres alguns petits ajustos d'exposició i saturació per rectificar certa disparitat entre plànols. Es pot apreciar una paleta cromàtica basada en tons orgànics i suaus amb un ampli ventall de colors terra.

5. RESULTAT

Com afirmen Dagrón i Tufte (2006): "La sostenibilitat dels canvis socials és segura quan les persones i comunitats afectades s'apropien del procés de comunicació i els seus continguts."

Sí, l'alumne ha vist una oportunitat de fer d'aquest TFG la seva manifestació final, el resultat d'un murmuri saguer que ara calla per veure's satisfet. Esta es la recompensa de prendre partit en l'elaboració del canal i alhora ser subjecte en el missatge. S'han vist gradualment realitzats els numerables fins d'aquest projecte, que transcendeix el llinar acadèmic i social per conformar finalment una espècie de procés terapèutic. Una catarsi que ha ajudat a revelar progressivament una fet finalment indiscutible: la mort d'un lloc i d'una persona.

A nivell més formal s'ha realitzat un exercici avaluatiu dels objectius plantejats a l'inici del projecte com a conclusió a aquesta memòria. La investigació inicial ha obert un ventall d'epifanies que l'alumne en un principi assumia com a intuïcions esbiaixades sobre la seva conjuntura, assumint-la com un esdeveniment anecdòtic i privatiu. En aquest aspecte aquesta investigació ha patentitzat lo vast i folgat de l'assumpte.

L'adopció d'una metodologia parcialment il·limitada ha suposat un repte creatiu i artístic totalment afalagador, podent-se justificar i referenciar degudament. Tot això ha ajudat a construir una estratègia sòlida, tot i que no circumscrita, posant en valor el qüestionament de les línies metòdiques acadèmiques i normatives de l'àmbit audiovisual. Com s'ha evidenciat, l'estil proposat ha resultat ser totalment viable per a aquest projecte malgrat les limitacions, les quals s'han tingut en compte també per a la construcció del

vídeo documental. La naturalitat dels fets, el treball de caça i captura gràfica sense perdre de vista les premisses prèvies i la ignorància dels mateixos protagonistes en ser filmats dona com a resultat aquest experiment audiovisual.

Queda, en definitiva, la disjuntiva de la imprevisibilitat que presenta aquest producte com a objecte d'impacte sobre l'espectador. De veritat hi hauria d'haver algú aliè que es digni sota pressió a fer un judici sobre aquest contingut? Fins on arriba la revisió moral en forjar una opinió sobre una obra tan visceral? Qui és el receptor?, ¿és el mateix alumne? ¿o pot arribar dins dels altres, dins d'Enrique?, ¿es queda a la superfície ocular, en el superflu del mirar?

Per part del creador, aquest projecte no té una intenció consistentment artística, tan sols una exteriorització emocional sincera i vomitada sense garbells d'una realitat social que en última instància deixa veure la transversalitat de les seves insercions.

6. BIBLIOGRAFIA

- Artxivi. Información. [Data de consulta: 24/01/2022] Obtingut de: <https://artxivi.org/es/informacion/>
- Per l'Horta. [Data de consulta: 12/04/2022] Obtingut de: <https://perlhorta.info/index.php/linies-de-treball/>
- A horas d'ara. Sense data [Data de consulta: 12/05/2022] Obtingut de: <https://ahoresdara.com/>
- Greenpeace. *Agricultura y ganadería*. Sense data [Data de consulta: 12/04/2022] Obtingut de: <https://es.greenpeace.org/es/trabajamos-en/agricultura/>
- Marco, L. T., & García Álvarez-Coque, J. (10 de 05 de 2017). *¿Qué hago con mi parcela? Claves para evitar el declive de la agricultura*. [Data de consulta: 12/05/2022] Obtingut de Valencia Plaza: <https://valenciaplaza.com/que-hago-con-mi-parcela-claves-para-evitar-el-declive-de-la-agricultura>
- Guil, G. (23 de 02 de 2020). *El campo valenciano encabeza el abandono de cultivos y el envejecimiento agrario en España*. [Data de consulta: 12/05/2022] Obtingut de Valencia Plaza: <https://valenciaplaza.com/comunitat-encabeza-abandono-envejecimiento-campo>

- Peraita, V. (24 del 06 de 2022) '*El futuro en la huerta pasa por proteger a las personas que la trabajan*'. [Data de consulta: 27/06/2022] Obtingut del Periódico digital Levante Comunitat Valenciana: <https://www.levante-emv.com/comunitat-valenciana/2022/06/24/futuro-huerta-proteger-personas-trabajan-67639122.html>
- Torres, B. (15 de 02 de 2020). Los agricultores valencianos, en pie de guerra. Obtingut de Valencia Plaza: <https://valenciaplaza.com/los-agricultores-en-pie-de-guerra>
- Hervás-Oliver, J.L. (director); Asensio-Martínez, A.; Boronat-Moll, C.; Sempere-Ripoll, F; Estellés-Miguel, S. (2018) Plan Sectorial del Textil y la Confección, Plan Estratégico de la Industria Valenciana, Conselleria de Economía Sostenible, Sectores Productivos, Comercio y Trabajo, Dirección General de Industria y Energía, Generalitat Valenciana. Valencia. Obtingut de <https://portalindustria.gva.es/documents/161328133/164106546/Plan+Sectorial+TEXTIL+2018.pdf/cd83db82-f112-486d-b56d-834938496ea6>
- Agencia de Desarrollo Económico del Principado de Asturias. (06 de 2022). IDEPA. Obtingut de https://www.idepa.es/detalle-opportunidad/-/asset_publisher/pZrNYOpXJB8w/content/sector-textil-el-sector-en-espana-informacion-general
- Agencia Europea del Medio Ambiente. (11 de 05 de 2021). *La tierra y el suelo en Europa: ¿hormigón urbano en expansión?* Obtingut de <https://www.eea.europa.eu/es/senales/senales-2019/articulos/la-tierra-y-el-suelo>
- Devís, Á. (10 de 05 de 2022). *Arte y archivo para forjar la memoria de l'Horta*. Obtingut de Valencia Plaza: <https://valenciaplaza.com/arte-y-archivo-para-forjar-la-memoria-de-lhorta>
- Instituto Nacional de Estadística. (2020). *Atlas Censo Agrario 2020*. Obtingut de <https://www.ine.es/censoagrario2020/presentacion/atlas.htm>
- Rivera, A. (20 de 01 de 2012). *El tiempo*. Obtingut de Los climas de la Comunitat Valenciana: <http://eltiempo.lasprovincias.es/articulos-divulgacion/los-climas-comunitat-valenciana?ref=http%3A%2F%2Feltiempo.lasprovincias.es%2F>
- Fernández Sanz, A. (1997). *El problema de España entre dos siglos (XIX y XX)*. *Anales del Seminario de Historia de la Filosofía*, 14, 203. [Data de consulta: 22/06/2022] Obtingut de: <://revistas.ucm.es/index.php/ASHF/article/view/ASHF9797110203A>

- Navarro, P. [Conferencia] *Un futur per a l'horta de València [en línia]* En: *TEDxUPValència. 29 de febrero de 2016* [Data de consulta: 30/04/2020]. Obtingut de: <https://www.youtube.com/watch?v=EWs6ZSwBv8E>
- Brown, T. [Conferencia] *Designers think big! [en línia]* En: *TED Talks. 30 de setembre, 2009* [Data de consulta: 30/05/2022]. Obtingut de: https://www.youtube.com/watch?v=UAinLaT42xY&ab_channel=TED
- Musicco, D. (2007). *El campo vacío. El lenguaje indirecto en la comunicación audiovisual*. Madrid: Cátedra.
- Sánchez-Escalonilla, A. (2016). *Del guion a la pantalla: Lenguaje visual para guionistas y directores de cine*. Planeta.
- Llora Tortosa, A. (1992) *Ontinyent y su historia*. Deposito Legal V – 2974. Tip. Minerva – Morales, 27. Ontinyent (Valencia).
- Matos Astorgano, J. (2015). *El vídeo documental como herramienta para el cambio social. Análisis del discurso filmico del proyecto ARTXIVIU de la Fundación Assut*. Cuadernos de Investigación en Procesos de Desarrollo.
- Godia, J. C. (3 de Junio de 2022). *Debat de la terra i la gent d'allà i d'ací*. (E. Navarro, Entrevistador)
- Dagron, A. y T. Tufte, (2006). *Raíces e importancia. Introducción a la Antología de Comunicación para el Cambio Social*. South Orange, New Jersey, Consorcio de Comunicación para el cambio Social.

7. ÍNDEX DE FIGURES

1. EEA 2016: Enquesta sobre l'estructura de les explotacions agrícoles 2016. Font: Cens Agrari 2020, Institut Nacional d'Estadística.
2. Taula d'evolució del percentatge de la SAU ecològica, 2020 Font: Cens Agrari 2020, Institut Nacional d'Estadística.
3. Mapa d'edat mitjana dels propietaris agraris. Font: Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació.
4. Mapa de les comarques amb major freqüència de la mida de les explotacions segons SAU. Font: Esri, USGS. Institut Geogràfic Nacional, Esri, HERE, Garmin, FAO, NOAA, USGS. Institut Nacional d' Estadística.
5. Taula d'evolució de la mida mitjana d'explotacions per comunitats, Font: Institut Nacional d'Estadística.

6. Distribució del nombre d'empreses en el sector tèxtil per CC.AA. Any 2020. Font: INE. DIRCE (Empreses a 1 de gener de 2021). Últimes dades publicades el 13/12/2021 Dades obtingudes segons CNAE 2009.
7. Taula de nombre d'ocupats i percentatge en el sector tèxtil a la Comunitat Valenciana. Font: Pla estratègic de la indústria valenciana 2018-2023. Dades de seg. social, 2016 2T.
8. Mapa de localització del sector tèxtil i confecció. Font: Pla estratègic de la indústria valenciana 2018-2023.
9. Fàbrica Colortex S.A, abans de la construcció de la CV-81. Font: Llibre Ontinyent i la seua història. Depòsit Legal V – 2974. Tip. Minerva – Morales, 27. Ontinyent (València).
10. Mapa dels climes de la Comunitat Valenciana. Font: Las Provincias.es, el Temps, divulgació.
11. Esquema que resumeix la investigació realitzada i que serveix com a base a l'hora de rodar.
12. Fotograma extret del documental *Esperant l'aigua*, on s'exemplifica el codi semàntic.
13. Fotograma extret de la pel·lícula *Alcarràs*.
14. Fotograma extret del documental *El silencio de otros*.
15. Fotograma extret del documental *Camagroga*.
16. Taula explicativa de com es relacionen els elements gràfics amb el codi semàntic i la investigació realitzada.
17. Fotogrames extrets del documental *Pikicón*, on s'exemplifica el codi semàntic.
18. Portada del documental que pot ser usada com a imatge de miniatura per a eventuais presentacions en plataformes de difusió.
19. Captura de pantalla de l'etalonatge del documental amb el programari *DaVinci Resolve*.

8. ANNEXOS

DOCUMENTAL PIKICON: <https://youtu.be/-jF-NJ3dnt8>

ENLLAÇ A DRIVE DE LA GUIA NARRATIVA:

<https://docs.google.com/spreadsheets/d/1NUpNhk4HW7dE0wqsfg5HFSry5xdfhHPa/edit?usp=sharing&oid=117076217233949709364&rtpof=true&sd=true>